

УДК 339.9

Набок І.І.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Національного авіаційного університету***Пасічник О.В.***магістр
Національного авіаційного університету***ВПЛИВ РОЗШИРЕННЯ ЄС НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**

Стаття присвячена історичному аналізу Європейського Союзу. Головною метою статті є дослідження впливу ЄС на Україну. Автори визначили негативні та позитивні наслідки співробітництва України з ЄС. Проведено аналіз розвитку економіки ЄС у порівнянні з економікою України. Здійснено аналіз який свідчить про основні проблеми економіки ЄС та прогнозування розвитку Європейського Союзу. Визначено позитивні та негативні тенденції розвитку європейських економік.

Ключові слова: євроінтеграція, інтеграційний поступ, зовнішньоекономічна відкритість, Європейський Союз, інтеграційне угруповання.

Набок И.И., Пасичник А.В. ВЛИЯНИЕ РАСШИРЕНИЯ ЕС НА ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ

Статья посвящена историческому анализу Европейского Союза. Главной целью статьи является исследование влияния ЕС на Украину. Авторы определили негативные и позитивные последствия сотрудничества Украины с ЕС. Проведён анализ развития экономики ЕС по сравнению с экономикой Украины. Осуществлён анализ свидетельствующий об основных проблемах экономики ЕС и прогнозирования развития Европейского Союза. Определены положительные и отрицательные тенденции развития европейской экономики.

Ключевые слова: евроинтеграция, интеграционный прогресс, внешнеэкономическая открытость, Европейский Союз, интеграционное группировки.

Nabokov I.I., Pasichnik O.V. EFFECTS OF ENLARGEMENT IN EUROPEAN INTEGRATION

The article is devoted to the historical analysis of the European Union. Also, the main aim of this paper is to study the influence of the EU in Ukraine. Determination of the authors of negative and positive consequences of cooperation between Ukraine and the EU. Comparison of EU economy to the economy of Ukraine. Research, evidence of basic problems of the EU economy and forecasting of the European Union. Definition of positive and negative trends in the European economies.

Keywords: European integration, integration progress, external openness, the European Union integration grouping.

Постановка проблеми. Оцінка впливу ЄС на євроінтеграційні процеси та економіку країн є вкрай важливою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи, присвячені проблемам глобалізації та європейської інтеграції, координації макроекономічної політики і співробітництва розглядалися такими відомими західними економістами як: Б. Баласса, Р. Вернон, Дж. Гелбрейт, Дж. Даннінг, П. Друкер, Р. Лукас, А. Лундвалл, Р. Нельсон. Впливом Євроінтеграції на світові процеси займалися у своїх працях – М. Портер, Д. Сакс, Р. Соллоу, С. Стерн, М. Фрімен, Й. Шумпетер.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в: аналізі історичного розвитку ЄС, вияві негативних чинників, які перешкоджають співробітництву України з ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграційний поступ найбільш розвинених країн Європи із самого початку привертая увагу сусідніх країн, які не були його членами. У розквіті європейського інтеграційного об'єднання і виявлення його переваг інтерес з боку сусідів та бажання отримати повноцінне членство зростали. Таким чином, для європейської інтеграції характерні паралельні процеси поглиблення інтеграції та розширення географічних меж самого угруповання.

Як відомо, наприкінці 90-х рр. ХХ ст. 14 держав ЦСЄ та середземноморського простору (далі – держав ЦСЄ) змінили вектор своєї зовнішньоекономічної політики і заявили про бажання інтегруватися до ЄС. Зі свого боку Європейське Співтовариство ви-

знало їх офіційними кандидатами на вступ і почало переговорний процес про приєднання, який закінчився отриманням повноправного членства десятьма в травні 2004 р. (Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словацька Республіка, Словенія, Угорщина та Чеська Республіка), а потім ще двома з 2007 р. (Болгарія і Румунія) з цих країн. З Хорватією та Туреччиною, які також вважаються кандидатами на вступ до ЄС, переговори про приєднання ще не почалися [7, с. 266].

За даними Європейського комітету статистики, сьогоdnішній ЄС, тобто 27 його членів (ЄС-27), за чисельністю населення (на 1.01.2009 р. – 499,8 млн чол.) займає третє місце в світі, після Китаю та Індії. ВВП 27-ми країн ЄС в останні роки майже в 4 рази перевищує ВВП Японії. З 2005 р. ВВП розширеного ЄС перевищує ВВП США. І якщо для США протягом останніх 10 років періоди зростання обсягу ВВП змінюються роками його скорочення, то для ЄС характерно досить стабільне зростання цього показника [55].

Нові члени ЄС звичайно збільшили сукупний ВВП євро економічного простору, але не суттєво. Десять нових членів ЄС значно бідніші, ніж країни «старого» ЄС. З населенням у 103,3 млн осіб у 2012 р., що складає майже третину загальної кількості населення ЄС-15, дванадцять нових членів виробляють внутрішній продукт, який відповідає лише 8,5% ВВП ЄС-15.

Тоді як середній дохід населення «старого» ЄС у 2012 р. досяг 29,9 тис. євро на рік, дванадцять нових країн-учасниць ЄС у середньому мають лише 11,7 тис. євро або 39,1% рівня ЄС-15. Вищенаведене

порівняння має місце, якщо доходи вираховують за ринковими цінами та відповідними валютними курсами. Однак варто зазначити, що рівень життя в цих країнах, вимірюваний показником ВВП на душу населення, досить швидко зростає після їх вступу до ЄС.

Так, якщо у 2009 р. 6 з 12 країн мали ВВП на душу населення за ринковими цінами на рівні 25% від ВВП «старих» членів, то в 2012 р. лише Болгарія і Румунія все ще не дотягують до цього рівня, а інші – мають показник на рівні 30% і більше. Якщо ж покласти в основу паритет купівельної спроможності (далі – ПКС), отримаємо відповідно приблизно 16,8 тис. євро або 60% рівня зони євро. Причому, якщо в 2010 р. 7 країн мали ВВП на душу населення, розрахованого за ПКС, у розмірі, що не перевищує 50% рівня «старого» ЄС, то у 2012 р. залишилося 3 країни – Польща (48,2%), Болгарія (36,3%) та Румунія (41,4%).

Варто зазначити, що протягом 8 років, що пройшли з приєднання перших країн ЦСЄ, відбувалося постійне зростання ВВП як в реальних цінах, так і ВВП на душу населення, а також ВВП вимірюваного за ПКС, тобто має місце поступове зростання добробуту населення нових членів ЄС і наближення їхніх показників до показників «країн ядра» (ЄС-15). Це підкріплюється високими темпами економічного зростання країн ЦСЄ, які у переважній більшості нових членів у 2-3 рази перевищують відповідний показник країн «старого» ЄС.

Україна за показником ВВП у поточних цінах у 2013 р. поступається лише таким новим членам ЄС як Польща, Чеська Республіка та Румунія, однак показник ВВП на душу населення України є значно меншим порівняно з найбільш біднішими країнами «нового» ЄС, наприклад, Болгарією. У 2013 р. ВВП на душу населення України становив менше 60% рівня Болгарії та лише 12% рівня Кіпру – найбагатшої країни серед «новачків» ЄС. Таким чином, невисокий за європейськими стандартами рівень життя українців стає головною перешкодою на шляху нашої країни до ЄС [9].

В усіх державах ЦСЄ, за винятком Естонії, Кіпру, Мальти та Чехії, непропорційно високим є рівень зайнятості у сільському господарстві, внесок якого до створення внутрішнього продукту лишається незначним. Частка сільського господарства, яке часто вважається осередком бідності і потребує значних державних субсидій, у половині з нових країн-учасниць більш ніж у два рази перевищує відповідну частку ЄС-15, а частка зайнятих у сільському господарстві серед усього активного населення складає 26,7% проти 7,8% в ЄС-15. Промисловість у більшості країн «нового» ЄС також має дещо більшу частку, а сектор послуг є менш розвиненим, ніж в ЄС-15.

Порівняння знову не на користь України. Європейці побоюються нашого значного аграрного сектору, який розвивається переважно екстенсивним шляхом. А отже, його реформування потребує колосальних фінансових вливань, які, у разі вступу України, Євросоюзу довелося б шукати. Тому сьогодення політика ЄС щодо нашої країни спрямована на стимулювання розвитку альтернативних стратегій в галузі сільського господарства за кошти України.

Більшість з нових членів є невеликими економіками з високим ступенем зовнішньоекономічної відкритості. З моменту вступу до ЄС експортна квота всіх країн, крім Кіпру, Латвії та Румунії, зросла. Причому в середньому цей показник у групі країн, що аналізується, у 2013 р. перевищував 60%, а у Мальти, Словаччини та Угорщини він склав понад

80%. Як видно з табл. 15, експортна квота більшості нових членів значно перевищує порівнювані показники валютного простору євро та ЄС-15. Крім того, в середньому майже 70% експорту «новачків» призначено для інших країн ЄС. Все це свідчить про високий рівень інтеграції та залежності країн ЦСЄ від «старих» членів ЄС.

Проте обсяги взаємної торгівлі між країнами «старого» і «нового» ЄС значно відрізняються. У той час, як товарообмін ЄС-27 з дванадцятьма новими країнами-членами відповідає лише приблизно 8% загального обсягу зовнішньої торгівлі ЄС, для нових членів обсяг їх експорту до ЄС-27, вимірний у процентах до загального обсягу експорту, в середньому складає 72%, а в Словачкій та Чеській Республіках навіть перевищує 85%.

Зважаючи на досвід країн ЦСЄ в процесі їх інтеграції до ЄС, ми можемо проаналізувати основні можливості та загрози, що постають перед країнами-кандидатами на інтеграційному шляху. Можливості розглядаються нами як обґрунтування доцільності прагнення нашої країни приєднатися до ЄС, а загрози – як необхідність прийняття виважених рішень щодо швидкості такого приєднання.

Можливістю, на наш погляд, є те, що після підписання угод про асоційоване членство і обрання курсу на скорішу інтеграцію до об'єднаної Європи, відбулося значне зростання обсягів торгівлі між країнами-кандидатами та ЄС. Так, частка товарного експорту ЄС з державами цього регіону зросла з 2,4% у 2000 р. до 7,4% – у 2012 р., тобто у 3 рази, а частка товарного імпорту – з 2,1% у 2000 р. до 5,2% – у 2012 р., тобто майже у 2,5 рази. Крім того, обсяги товарообороту ЄС з регіоном ЦСЄ були досить значними – ці країни до свого приєднання до ЄС входили до п'ятірки провідних імпортерів з країн ЄС та до десятки провідних експортерів, що було свідченням пріоритетного значення торгових відносин з цим регіоном для ЄС.

Приєднання до ЄС означало для країн ЦСЄ «входження до західного співтовариства добробуту і безпеки». Нові члени після вступу до ЄС в основному подолали замкнутість свого економічного простору та увійшли до динамічно зростаючого ринку з обґрунтованими нормами та стандартами. Прийняття до ЄС та пов'язане з цим скорочення тарифних і нетарифних торговельних обмежень додатково стимулювало зовнішню торгівлю та збільшувало ринок збуту. З іншого боку, це робить можливим розширення внутрішнього виробництва та використання ефектів зниження витрат [4, с. 33].

Завдяки вступу до ЄС «новачки» отримали доступ не лише до вільного обігу товарів з іншими державами Євросоюзу без внутрішнього митного тарифу, але й мають зиск з права вільного обігу послуг, капіталів та платіжних засобів, а також необмеженого права створювати філії та права на роботу в усіх країнах ЄС. Більше того, членство в ЄС є могутнім стимулом також для додаткового імпорту капіталу. Це пояснюється тим, що після злиття ринків значно поліпшуються рамкові умови для прямих іноземних інвестицій завдяки узгодженню правових норм, спрямування економічної та валютної політики на цілі ЄС, а також зменшення коливань валютних курсів у довгостроковому періоді. З іншого боку, прямі інвестиції з ЄС сприятимуть, завдяки імпорту капіталу, сучасних технологій та управлінських «ноу-хау», модернізації економіки, зростанню конкурентоспроможності «нових» членів, а також позитивно впливатимуть на зайнятість.

Очікувалось, що в перші роки розширення на Схід викличе значний економічний тиск пристосування, який в галузях і фірмах зі слабкою структурою може призвести до болісних змін, банкрутств та додаткового безробіття з обох боків. Проте, як свідчить статистика, зростання безробіття не відбулося ні в країнах «старого» ЄС, ні в нових членах. Більше того, за останні 5 років квота безробітних скоротилася в усіх нових членах, за винятком Угорщини, а в Болгарії, Литві, Польщі, Словаччині та Чехії цей показник зменшився приблизно вдвічі [2, с. 49].

Ефекти збільшення доходів й економічного зростання, викликані розвитком торгівлі та інвестиціями, призвели до створення більшої кількості нових робочих місць порівняно з перехідною фазою, коли вони були втрачені. У цьому значну роль відіграло скорочення ризикованості іноземних інвестицій, що відбулося завдяки вступу країн ЦСЄ до ЄС, оскільки приєднання до ЄС сигналізувало про консолідацію макроекономічного курсу і разом з тим принесло подальшу стабілізацію економічних очікувань. Отже, ми переконані, що позитивний вплив розширення ринків та більш ефективних виробничих можливостей переважатиме над втратами від розширення [6, с. 152].

В Євросоюзі існує певна загроза, що внутрішньо-європейський поділ праці вестиме до того, що капіталінтенсивна діяльність концентруватиметься в «старому» ЄС, а трудоінтенсивна діяльність посилено переміщуватиметься до нових членів з низькою заробітною платнею, щоб завдяки ефекту синергії поліпшити європейську позицію у конкуренції з Північною Америкою та Східною Азією. Це, в свою чергу, може посилювати розрив між відносно бідними і багатими країнами ЄС. Проте, на нашу думку, бюджетна політика Євросоюзу та прийняття колективних рішень спрямовані на зближення економік країн-членів [8, с. 26].

Проте від прийняття до ЄС отримали корисне лише країни ЦСЄ. Крім зацікавленості у зміцненні політичної стабільності, зростаючий попит західноєвропейських споживачів товарів посилює динаміку зростання внутрішнього ринку. До того ж на основі значно нижчих витрат праці та енергії держави ЦСЄ були цікавим джерелом імпорту. Для «старих» членів виникає можливість купувати якісні напівфабрикати та послуги за набагато менших витрат і завдяки цьому здобувати порівняльні переваги відносно США та Японії.

Одночасно в інтегрованому просторі відбувається переведення виробництва зі стандартів більш високих до більш низьких реальних витрат. Ми можемо стверджувати, що завдяки розширенню зростає економічна та політична роль ЄС у світі, оскільки збільшився сукупний промисловий та людський потенціал ЄС. Але рішення про розширення члени ЄС приймають на основі виваженого підходу, оскільки приплив економічно слабких членів може негативно вплинути на конкурентоспроможність ЄС на світових ринках [5, с. 329].

Таким чином, приєднання нових членів до найпотужнішого інтеграційного угруповання світу стало важливим каталізатором ефективних ринкових трансформацій і позитивних структурних зрушень в економіках цих країн. Орієнтація на єдиний внутрішній ринок ЄС сприяла модернізації технологічних основ їх національних економік, додала їм динамічності, підвищила конкурентоспроможність.

Висновки з проведеного дослідження. У ході проведеного дослідження та аналізу основних макроекономічних показників було виявлено, як позитивні, так і негативні тенденції розвитку європейської еко-

номіки. Було встановлено, що Європейський Союз на протязі останніх років займає лідируюче становище у світовій економіці. Головним конкурентом цього регіонального інтеграційного об'єднання є Сполучені Штати Америки. Формування системи конкурентної боротьби між економіками США і ЄС створюють передумови сталого зростання світової економіки. У той самий час, фінансові проблеми і структурні диспропорції економік-лідерів здатні спричинити глобальний розвиток кризових явищ.

Починаючи з 2008 р. економіки США і ЄС знаходяться у кризовому стані. Перша хвиля глобальної кризи (2008 р.) була спричинена структурними диспропорціями і перегрівом фінансового ринку Сполучених Штатів, починаючи з 2011 р. формується друга хвиля кризи через негаразди європейської економіки [3, с. 68].

Проведені дослідження свідчать, що до основних проблем економіки ЄС можна віднести наступні: падіння обсягів інвестицій і як наслідок обсягів ВВП, зростання рівня безробіття, дефіцит бюджету, коливання курсу євровалюти, різке зростання інфляції у 2008 р. Не зважаючи на стабілізаційні заходи, що були проведені у Євросоюзі, показники 2013 р. свідчать про подальший розвиток кризових явищ в регіоні.

Як органічні складові економічної системи ЄС – нові країни-члени зустрічають виклики глобалізації, ефективно адаптуються до нових, більш жорстких, умов міжнародної конкуренції у XXI ст. Їх досвід свідчить, що шлях входження малих економік до висококонкурентних міжнародних економічних угруповань повністю себе виправдовує [1, с. 67].

Зважаючи на вищезазначені причини, необхідно враховувати, що, в першу чергу з політичних причин, неминучим буде тривалий перехідний період до повноцінного вступу України до ЄС. Крім того, для нашої країни важливо усвідомити, що успіх переговорів про приєднання залежить від конкретних досягнень країни-кандидата на вступ і, в найбільшій мірі від того, наскільки швидко вона зможе зрівнятися за рівнем економічного розвитку з партнерами по інтеграції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лук'яненко Д. Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія / Д. Г. Лук'яненко. – К. : ТОВ «Національний підручник», 2008. – С. 67.
2. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб. / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 49.
3. Макогон Ю. В. ЄС у контексті глобалізації світогосподарських зв'язків: Навч. посібник / Ю. В. Макогон, Т. В. Власова. – Донецьк: ДонНУ, 2000. – 68 с.
4. Маруняк Є. О. Економіко-географічні аспекти розвитку глобалізації світової економіки / Є. О. Маруняк // Український географічний журнал. – 2003. – № 2. – С. 33.
5. Міжнародна економіка: навч. посіб. / [Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Центр навч. літ., 2004. – С. 329.
6. Можайкіна Н. В. Конспект лекцій з курсу «Міжнародні економічні відносини» (для студентів 3 курсу денної і заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.030601 «Менеджмент») / Н. В. Можайкіна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 152 с.
7. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) / В. І. Муравйов. – К. : Академ-Прес, 2002. – С. 266.
8. Пашков В. Україна і розширення ЄС: проблеми, наслідки, перспективи / В. Пашков, В. Чалий // Дзеркало тижня. – 2001. – № 45(369). – С. 26.
9. Політика розширення Європи [Електронний ресурс] // Атлантична панорама. – 2008. – № 5(18). – Режим доступу: www.atp.mil.gov.ua/number/18/36.htm